

і природи. Мистецький проєкт, здійснений лабораторією Opera Aperta в колаборації композиторами І. Разумейка та Р. Григоріва — гала-опера-перформанс “GAIA-24. Opera del mondo” (2024 р.) порушує кардинальну проблему сучасного людства — збереження простору його існування як духовної опори. Невипадково тому в мелосі твору в єдину цілісність синтезовано інтонаційні, мелодичні, ритмічні маркери єврейської, циганської, кавказької, української тощо культур, алюзії-цитати Ф. Шуберта, «Місячного П'єро» А. Шенберга та Stabat Mater Дж. Б. Перголезі, а також автентики, року, техно, диско, репу. Їх злиття в мета-стильовий синтез позиціонує трагедію руйнації Каховської ГЕС — концептуальну зернину твору — у загальнолюдський контекст. Водночас гала-опера-перформанс “GAIA-24. Opera del mondo” слугує і потужним засобом культурної дипломатії, що засвідчує її репрезентація у світовому художньому просторі — на Венеційському бієнале та Міжнародному фестивалі опери та театру в Нідерландах за підтримки Українського Інституту.

І. Гайдєнко

«ГЕЛОН»: ІДЕЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ

I. Haidenko

“GELON”: IDEA AND METHODOLOGY OF CREATION

У вітчизняному музикознавстві жанр авторського дослідження проблематики, пов'язаної з процесом створення нового музичного твору, є рідким явищем — цим традиційно займаються музикознавці та критики. Втім, результати музикознавчих розвідок, як правило, узагальнюють музичні події, що вже відбулись, стали історичним фактом і наразі втратили свою актуальність для майбутнього. Сучасне вітчизняне музикознавство, за нечастим винятком, не ставить перед собою завдання розвідки вірогідних шляхів музичного руху й не намагається брати на себе роль цілевказівника. Отже, композиторський самоаналіз процесу пошуку ідеї нового твору, генерації матеріалу та способів вирішення супутніх проблем є актуальним і практично корисним.

Ідея твору «Гелон» (“Гѐλων”) для хору та ударних прийшла майже тридцять років тому в процесі знайомства зі звуками електронного модуля E-mu Proteus FX. Серед різноманіття цікавих патчів у ньому були семпли хорових голосів та ударних, які архаїчно звучали, що надало ідею створити композицію на тематику давнини, наприклад — скіфську. З творів Геродота відомо, що скіфи жили в середині першого тисячоліття до нашої ери на теренах теперішньої України, що вони мали потужну культуру, військо, яке не здолав сам Олександр Великий, що вони мали такі тісні торговельні зв'язки з еллінами, що навіть мали грецькі храми у своїх містах. І, можливо, вони були нашими прямими предками. Все це стало основою для ідеї твору під умовною назвою «Скіфи».

Музично-апаратну базу в 1994 році складала секвенсорна програма Cubase на комп'ютері Atari 520 ST та звуковий модуль E-mu Proteus FX. На той час така конфігурація надавала композиторові небачені раніше можливості — повний контроль матеріалу через комп'ютерне редагування MIDI-інформації. Втім, наявні тоді доступні комп'ютерні технології ще не дозволяли використання «живих» голосів та інструментів.

Музична ідея була такою — остинатного типу партія литавр, що складалась із двох ритмо-інтонаційних елементів. Перший з них базувався на інтервалі кварта, у другому до цього додавався тритон. Це надавало можливість протиставлення стабільних та нестабільних гармонічних елементів. Партія вокальних голосів будувалась на гісандуючих фрагментах та моноладовій монодії. Кульмінаційна зона п'єси тоді не мала визначеного рішення, але після неї був певний драматургічний транзієнт у більш рефлексивний настрій.

Сталось так, що п'єса сподобалась учасникам відомого рок-гурту “Nokturnal Mortum”, а автор був не проти подарувати їм цей трек. На нього солістом групи було накладено вокал у стилі дез-метал і включено до альбому “Lunar poetry”. Вокал (речитацію) додали саме до кульмінаційної зони, і це вдало підсилило драматургічну концепцію твору. Трек “Ancient Nation” звучав одночасно сучасно та архаїчно, що й було потрібно.

Прошло тридцять років. Війна проти зовнішнього агресора актуалізувала звернення до історії цієї землі, мешканці якої віками боролись із загарбниками за своє право існування. Так впливла ідея повернутись до матеріалу «скіфської» електронної п'єси й зробити сучасну її версію з живим виконанням колективом академічного студентського хору ХДАК.

Музичну складову та структуру вирішено було залишити без кардинальних змін, але потрібен був текст для вокалу. Вирішено було написати текст саме скіфською мовою. Лексичний матеріал брався зі словника В. Абаєва, слова обирались за змістом та фонетикою. *Arta* — божество, *Baga* — бог, *od* — душа, *spanta* — священний, *farna* — небесна благодать, *sugda* — чистий, *oior* — це людина-орій, *Oium* — країна людей, *arima* — один, єдиність. Слово *zhah*, яке має відповідне українське значення, використовується двічі — як ударна перебивка між повторами на початку та як фінальний музичний акцент.

Речитатив проповідника, що є кульмінацією твору, написано грецькою мовою. У ньому — звернення до вищих сил, моління допомоги, захисту від зовнішніх ворогів.

Назва «Гелон» відсилає до описаного Геродотом легендарного скіфського міста Γέλων, розміром і населенням не меншим за тогочасний Вавилон. Сучасні дослідження доводять, що розташоване у 150 км від Харкова Більське городище і є місцем його розташування. Від древнього міста залишилися потужні земляні вали та розриті кургани навколо. Думка про скіфську цивілізацію, що існувала тут дві з половиною тисячі років подовжує термін історичної пам'яті нашої країни на півтора тисячоліття і надає новий погляд на її справжню історію.

Методологія та етапи запису твору полягають у наступному. Нотну партитуру для мішаного хору та ударних було складено в програмі Dorico та передано для розучування учасникам хору. MIDI-інформацію конвертовано у програму Cubase, у якій і проходила наступна робота. Сформовані семпли хорових партій стали основою для запису хору в програмі Bandlab. Встановивши безкоштовну версію Bandlab на свої телефони або комп'ютери, кожен учасник хору записав свою партію, що потребувало певного часу та творчих й організаційних зусиль В'ячеслава Бойка та його концертмейстерів. У партії проповідника чути переконливий голос Ігоря Сахна.

Потім у програмі Cubase проходила ретельна робота із синхронізації голосів, формування звукового простору, додавання невинуватих ударних та шумів. Зокрема, використано звуки каменів з берегів річки Чорний Черемош у Карпатах, гук карпатського водоспаду Шепіт, який став матеріалом для синтезу басового інструментального голосу в речитативі. Це — часоємна й кропітка робота, яку доволі складно виконувати без багаторічного досвіду проведення саме таких робіт. І все ж фонограму твору закінчено й оприлюднено. Робота над твором зайняла кілька місяців.

У процесі виявлено передбачувані недоліки методу запису. Так, результат індивідуального запису голосів природно відрізняється від запису ансамблевого співу емоційно та за тонутом. Звідси витікає недостатня синхронна динамізація партій, що довелося згодом виправляти на етапі зведення й міксування. Відсутність досвіду студійної роботи в студентів теж не додавало якості запису. Так, майже неможливо технологіями «дати життя» в малоемоційне індивідуальне виконання. Ще можна згадати не дуже якісні мікрофони телефонів і погану акустику приміщення на запису.

Утім, попри все це, описана методика дозволила здійснити закінчену музичну роботу на доволі високому музичному рівні й отримати аудіофайл, що має гарне звучання, який планувалося перетворити у відеокліп.

З роботою «Гелон» у виконанні студентського академічного хору ХДАК можна ознайомитись на стрімінговій платформі Soundcloud.

Р. Лоцман

**ШКОЛА НАРОДНОГО УКРАЇНОСПІВУ:
«ВЕРБИЧЕНЬКА» З НОВОЇ ВОДОЛАГИ**

R. Lotsman

**SCHOOL OF UKRAINIAN FOLK SINGING:
“VERBYCHENKA” FROM NOVA VODOLAHА**

Школа народного українського співу має велику історію та славиться іменами тих, хто зберігав і передавав співочу традицію з уст — від матері до дитини, від вчителя до учня. Тенденція до вивчення та збереження національної культури в Україні особливо актуалізувалась в попереднє десятиліття через суспільно-політичні обставини та активізацію патріотично-виховної роботи з молоддю. Успадкування фольклорної спадщини юним поколінням носіїв є вкрай необхідним тепер, коли ми відстоюємо свою державність на очах у усього світу.

Проблему становлення та розвитку народнопісенного виконавства України досліджували К. Квітка, Ф. Колесса, С. Грица, А. Іваницький, А. Гуменюк, Л. Ященко, О. Бенч-Шокало, І. Сінельников, І. Павленко, В. Осадча, Р. Цапун та багато інших. Вагомий внесок у розвиток пісенної культури українського народу, методичне забезпечення процесу навчання українського співу зробили виконавці та керівники творчих колективів «Цвітень» (М. Пилипчак), «Веснянка» (В. Ковальчук), «Яворина» (І. Бонковська), «Ладоньки» (С. Садовенко), «Перлінка» (М. Сайпель), «Крالیця» (І. Сінельников), «Джерело» (Р. Цапун), «Волиняни» (Л. Гапон), «Муравський шлях» (В. Осадча), «Древо» (С. Єфремов), «Божичі» (І. Фетисов), «Хорея козацька» (Т. Компаніченко), відомі співачки Н. Матвієнко, В. Ковальська, М. Миколайчук,